

Uit NRC Handelsblad van donderdag 10 juli 1997

De Hout, het meest literaire park van Nederland Voor dichters, dromers en dagjesmensen

Het zijn oases van rust en stilte in de drukte van de stad. Sommigen komen er om te genieten van de flora of om op een bank een boek te lezen, anderen gaan er joggen of laten er hun kinderen uit. Het eerste deel van een serie over stadsparken in Nederland: de Haarlemmerhout in Haarlem, inspiratiebron van menig literator.

Door Igor Znidarsic

*Hoe komt het dat 'k zo vaak denk aan die dagen
Dat ik, nog voor de schemering begon,
Ging wandlen in de Hout, a
ls weer de paden In stilte lagen onder donkrend loof*
(begin gedicht 'Eenzaamheid' van Arthur van Schendel)

Nicolaas Beets, alias Hildebrand, moet er geregeld hebben vertoefd, net als Godfried Bomans. Lodewijk van Deysel woonde er vlakbij. Frederik van Eeden zag het levenslicht in een huis dat er op uitkeek. Herman Gorters schoonouders hadden een huis op steenworp afstand. En Harry Mulisch bracht er een deel van zijn jeugd door, evenals Arthur van Schendel.

Er is geen stadspark te vinden dat zo'n grote rol heeft gespeeld in de vaderlandse literatuur als de Haarlemmerhout, gelegen aan de zuidkant van Haarlem. De statige eikenbomen hebben hun schaduw geworpen op een opmerkelijk aantal grote schrijvers. De Hout, zoals het park in de volksmond heet, heeft daarbij een onuitwisbare indruk op hen gemaakt, gezien de rol die het park kreeg toebedeeld in hun boeken. Nurks uit Hildebrands Camera Obscura ging er wandelen op zondagmiddag. De oude iep die Hedwig, de hoofdpersoon in Van Eedens Van de koele meren des doods, uit haar kamer kon zien, stond in dit park. In veel van Mulisch' vroegere werk, zoals Archibald Strohm, komen passages voor die zich afspelen in de Hout, maar ook De aanslag is niet ver van het park gesitueerd.

Wie vanaf de stad de Hout betreedt, passeert eerst het neo-classicistische paviljoen Welgelegen. Begin negentiende eeuw behoorde het aan Lodewijk Napoleon, tegenwoordig zetelt het provinciebestuur er. Van Schendel schreef erover: "Op het Paviljoen woonde een jongen bij wie ik dikwijls met andere jongens kwam, dat Paviljoen was dan een vesting die bestormd moest worden. Het eerste ravotten en vechten, het eerste kattenkwaad begon daar of daaromtrent in de Hout."

Mulisch gebruikte de achtertuin van het gebouw in het verhaal Oneindelijke aankomst: "Met de autopod op weg naar school vergat ik vaak te stappen en bleef minutenlang door de spijlen van het hek kijken, naar het heuveltje, de bomen en de blinde muur, zodat ik vaak te laat kwam en straf kreeg. Toen ik verhuisde, had men mij verteld dat het de achtertuin van de Griffie was, en ik had mij door die opmerking in slaap laten sussen, alsof het een verklaring was."

Vroeger konden de koetsen vanaf de twee gebogen oprijlanen direct de Hout in rijden, tegenwoordig raast tussen het gebouw en het park het doorgaande verkeer richting Amsterdam. De uitlaatgassen slaan bruin neer op de glazen koepel van het muziekpaviljoen, dat er staat sinds 1983. In dat jaar was het vier eeuwen geleden dat het park zijn wedergeboorte beleefde. Tijdens het beleg van 1572-1573 hadden de Spanjaarden, die ten zuiden van Haarlem bivakkeerden, namelijk de hele Haarlemmerhout gekapt, om een onbelemmerd schootsveld te hebben op de stad die ze wilden veroveren. Om de schade te herstellen, werden tien jaar later tienduizend eiken aangeplant. Die gebeurtenis werd vierhonderd jaar later herdacht met de bouw van een uit sober aluminium en glas opgetrokken muziekpaviljoen.

Langs het grasveld, waarop elk jaar Bevrijdingspop wordt gehouden, komt de wandelaar bij de in 1828 aangelegde hertenkamp, nu tevens kinderboerderij De Houthoeve. Aan de overkant van de Fonteinlaan, die de Hout in een oostelijk (bosachtig) en westelijk (parkachtig) deel splitst, bevindt zich restaurant Dreefzicht. Daar zetelde ooit sociëteit Trou moet Blijcken, waar de goeude Haarlemse burgerij naar muziekwitvoeringen luisterde alvorens in de Hout te gaan flaneren. Tegenwoordig nuttigen de Haarlemse burgers er koffie met appelgebak, al of niet na een zondagse wandeling door het bos.

In de achttiende eeuw stond bij de hertenkamp ook nog een orangerie met zeldzame gewassen uit alle windstreken, beheerd door Linnaeus, en aan de westkant van de Hout stonden diverse theekoepels. Nu staat er alleen nog een barakachtig gebouwtje dat een horecagelegenheid herbergt.

Hoe de Hout, en met name het publiek dat er op zondagmiddag vertoefde, er eind vorige eeuw uitzag, staat beschreven in de Camera Obscura, in het hoofdstuk 'Een onaangenaam mensch in den Haarlemmerhout': "Alsdan rukt de voorhoede der Haarlemsche wandelaars er in. Zij bestaat voornamelijk uit dezulken, die zich de zes overige dagen, aan beroep of nering gebonden, van alle vertreding spenen moeten, en dus des zondags de grootste appetijt hebben. Het zijn de kleine winkeliers met lange roksmouwen; de boekhouders met watten in de ooren; de ambachtsbazen met hooge hoeden, lange panden, en lange lenden; allen met hunne vrouwen één, en met hunne dochters drie graden boven haar stand gekleed."

Het monument ter nagedachtenis van Hildebrand bevindt zich dan ook in de Hout, net voorbij de hertenkamp. Hildebrand overziet er hoog vanaf de sokkel de figuren uit zijn meesterwerk, die rond een vijver zijn gegroepeerd. Het is een van de omvangrijkste monumenten opgericht voor een Nederlandse schrijver.

Hier houdt het park op. Voorbij het monument, aan de overkant van de Spanjaardslaan, begint de bebouwing van de villaparken Oosterhout en Zuiderhout, waar aan de rivier Het Spaarne het huis uit De Aanslag is gesitueerd. Hier gaat Zuid-Haarlem ongemerkt over in Heemstede, het dorp der welgestelden, waar Godfried Bomans zijn jeugd doorbracht. Hij schreef over de Hout: "Tjonge, wat is dat toch een prachtig bos. (...) Ik ben van mening dat het door de mens bedwongen en geregeld landschap schoner is dan de zogenaamde wilde natuur. Het is een romantisch misverstand het tegendeel te beweren."

In oostelijke richting strekt de Haarlemmerhout zich nog verder uit, helemaal tot de buitenplaats Eindhoven, ook wel 'Het huis met de beelden' genoemd, wegens de twee sfinxen. Er bestaat een foto van een jonge Mulisch die in het theekoepeltje achter Eindhoven poseert als een klassiek beeld tussen de zuilen. In de novelle Het beeld en de klok (1989) schrijft hij: "De eerste dertig jaar van zijn leven hadden zich rondom dit bos afgespeeld, en ik zag dat elke plek waar hij naar keek een herinnering in hem wakker riep."

INFORMATIE

De Haarlemmerhout is te vinden aan de zuidkant van Haarlem, tussen de Paviljoenslaan, de Spanjaardslaan en de Wagenweg. Het park is doorlopend geopend. De toegang is gratis. Bijzonderheden: paviljoen Welgelegen (uit 1790), Hildebrand-monument, hertenkamp, kinderboerderij.

Horeca: restaurant Dreefzicht (incl 023-5324332) en Theehuisje De Hout (023-5313166), waar ook pannenkoeken en poffertjes te krijgen zijn.

Op aanvraag zijn rondleidingen mogelijk door de Hout. Incl 023-5258181

In het theehuisje en bij de Haarlemse VVV is voor f 3 een boekje verkrijgbaar met informatie over De Hout incl. een plattegrond.

Op za 6 en zo 7 sept heeft op het Vlooienveld in de Haarlemmerhout de manifestatie Kunst in de Hout plaats. Op zaterdag middag is het programma gericht op kinderen, met een kinderopera, toneel, muziek, spannende verhalen en poppentheater. Zaterdag avond zijn er optredens op een

groot podium. Zondag middag is er een informatiemarkt (presentaties van organisaties en verenigingen), een kunstmarkt en een literaire markt. Op diverse podia is muziek, dans, theater en voordrachten. Op een groot terras worden hapjes en drankjes geserveerd. Inl 023-5311013